

Demokratiske virksomheder og den bæredygtige stat

Temanummer: Den Bæredygtige Stat

Kan demokratiske virksomheder levere fremtidens grønne omstilling, og hvordan kan de spille sammen med den bæredygtige stat (Willig & Blok, 2020)?

Vi taler om de knap 20.000 danske virksomheder, hvor hovedparten af ejerskabet fungerer under folkestyrets princip om ét medlem – én stemme.

Ifølge vores egne kortlægninger står de demokratiske virksomheder for omtrent 10 procent af omsætningen i den private sektor og spiller en særlig stor rolle i sektorer, der bliver centrale for den grønne omstilling, såsom finans, fødevarer og forsyning (Tænketanken Demokratisk Erhverv, 2022).

Demokratisk grøn omstilling

Demokratiske virksomheder har et stort potentiale for at sætte gang i den grønne omstilling. Det skyldes først og fremmest, at demokratiske virksomheder, modsat investorejede virksomheder, ikke er bundet af at skulle levere et kortsigtet afkast til eksterne investorer. Derimod har demokratiske virksomheder som formål at fremme medlemmernes interesser under hensyntagen til samfundet. Det betyder, at den økonomiske bundlinje opvejes mod sociale og miljømæssige hensyn.

Dynamikken kommer til udtryk ved, at demokratiske virksomheder lettere kan gennemføre langsigtede investeringer, der fremtidssikrer virksomheden til at kunne indgå i konkurrence på et marked, hvor klimabelastning nødvendigvis bliver et centralt performancemål. Vores analyser viser fx, at investeringsniveauet i demokratiske virksomheder er ca. 20 % højere end i andre virksomheder (Tænketanken Demokratisk Erhverv 2022).

Hastigheden

En relevant indvending mod demokratiske virksomheders forandringspotentiale er, at der ikke alene skal findes opbakning til den grønne omstilling i et nationalt parlament, men også i tusindvis af erhvervsdemokratiske parlamenter i de demokratiske virksomheder. Det vil absolut blive afgørende, om de demokratiske virksomheder kan omstille sig hurtigt nok, samt i hvor høj grad det er nødvendigt med statslige incitamenter og styring til at sætte retningen.

JOHAN AAGAARD
Juniorkonsulent
Tænketanken
Demokratisk Erhverv

**MAGNUS SKOVRIND
PEDERSEN**
Direktør
Tænketanken
Demokratisk Erhverv

Der er dog tre grunde til, at demokratiske virksomheder har potentiale til at omstille sig hurtigt.

For det første kan en mindre aktiv gruppe medlemmer i demokratiske virksomheder skabe store forandringer. Valgdeltagelsen i de demokratiske virksomheder er ofte omkring 10 %, hvilket betyder, at der skal mindre til for at mobilisere det ”normative overskud”, Willig og Blok sætter lid til i demokratiske virksomheder for grøn omstilling. Konkret har vi de seneste år set, hvordan medlemmer af de demokratisk ejede pensionskasser stiller krav til ledelsen om at frasælge investeringer i fossile brændsler.

For det andet kan demokratisk ejerskab modvirke, at den grønne omstilling bremses af borgermodstand mod vedvarende energiprojekter. Danske forskningsresultater peger på, at etableringen af vind- og solcelleanlæg i høj grad bremses af lokal modstand (Borch et al., 2019; Dansk Energi, 2019). Udfordringen kan løses ved at øge lokalbefolkningens demokratiske medejerskab i vedvarende energiprojekter. Herved får de lokale indflydelse på planlægningen af anlæggene, samtidig med at de får del i det økonomiske afkast. Med andre ord kan demokratisk ejerskab vende et normativt *underskud* i dele af befolkningen ift. klimahandling til et normativt *overskud*.

For det tredje viser andelsbevægelsens historie, at demokratiske virksomheder på kort sigt kan transformere dansk erhvervsliv. Fra de første andelsmejerier blev dannet i 1880'erne, blev der de følgende 10 år oprettet over 1.000 andelsmejerier over hele landet (Jensen, 2016). Selvom de økonomiske, teknologiske, politiske og ideologiske omstændigheder er væsentligt anderledes i dag, illustrerer andelsbevægelsens udvikling, hvordan demokratiske virksomheder kan transformere dansk erhvervsliv på rekordtid.

Styringsrationaler og demokratiske virksomheder

Èn ting er, at demokratiske virksomheder har potentiale til at bidrage til den grønne omstilling. Et andet spørgsmål er, hvordan den bæredygtige stat kan skabe gunstige rammer for demokratiske virksomheder.

Gennem tiden er demokratiske virksomheder blevet påvirket af forskellige styringsrationaler. Særligt har fire tendenser siden 2. verdenskrig svækket de demokratiske virksomheders evne til at arbejde for de brede medlemsinteresser: statslig styring, korporatisme, konkurrenceudsættelse samt internationalisering af økonomien (Bager, 1992).

I velfærdsstaten har statslig styring og korporatisme været to afgørende styringsredskaber, der på forskellig vis har givet lige adgang til velfærd, men samtidig har svækket de demokratiske virksomheder. For eksempel har udviklingen af den frivillige styring af sygekasser og arbejdsløsheds-kasser undermineret medlemmernes direkte kontrol med forsikringsvirksomhederne på arbejdsmarkedet. Derudover har den omfattende statslige styring af den

almene boligsektor givet de enkelte afdelinger og selskaber mindre indflydelse på udviklingen i den demokratisk ejede boligsektor. Og en korporatisme strategi har medført, at arbejderbevægelsens demokratisk ejede virksomheder er blevet solgt, afviklet eller gået under, hvilket bl.a. skyldes arbejderbevægelsens fokus på det parlamentariske arbejde og det faglige arbejde i overenskomstregi.

I konkurrencestaten har man set en fortsættelse af velfærdsstatens statslige styring, men nu med fokus på at skabe optimale betingelser for konkurrence. Flere af konkurrencestatens styringsredskaber har virket begrænsende for de demokratiske virksomheders udvikling. I forsyningssektoren har der gennem årtier været et politisk pres for konsolidering af mindre forbrugerejede forsyningselskaber samt privatisering af offentlige forsyningselskaber til investoreje. I finanssektoren er der indført lovgivning til fordel for eksternt aktionærej, der forhindrer oprettelsen af nye demokratiske realkreditinstitutter samt spare- og andelskasser. Samtidig har den øgede konkurrence generelt lagt et større pres på demokratiske virksomheder, hvor medlemsdemokratiet ofte er blevet tilsidesat af hensyn til centralisering og konkurrencehensyn. Parallelt hermed har der i selskaberne været en udvikling imod internationalisering for at følge med den øgede konkurrence, hvilket i mange tilfælde har medført, at man har eksperimenteret med eller gået på kompromis med den demokratisk ejerform.

Overordnet set har begge styringsrationaler modvirket skabelsen af nye demokratiske virksomheder og enten afsporet selskaberne fra deres medlemsorientering eller direkte svækket deres vilkår. På trods heraf har hverken velfærds- eller konkurrencestaten formået at kvæle de demokratiske virksomheder, der i høj grad har vist sig at kunne overleve både statslig regulering og øget konkurrencepres.

Om demokratiske virksomheder vil vækste under den bæredygtige stat, afhænger af, om der etableres et nyt styringsrationale, som giver plads til dannelse og udvikling af demokratiske virksomheder. Det kræver et brud med de styringsredskaber, der tidligere har virket begrænsende.

Den bæredygtige sikkerhedsstat?

Til slut vil vi påpege en mangel i Blok og Willigs beskrivelse af styringsrationalet under den bæredygtige stat. Den bæredygtige stat vil nemlig ikke alene have til opgave at undgå klimaforandringer og sikre regenerativ økonomisk udvikling. Den vil også skulle håndtere uundgåelige humanitære, økonomiske og ikke mindst sikkerhedspolitiske konsekvenser af klimaforandringer.

Det er vores opfattelse, at demokratiske virksomheder også her kan spille en central rolle af den simple årsag, at de er garant for større suverænitæt end virksomheder med eksternt ejerskab (Højrup 1989).

Vi regner det som sandsynligt, at vi i fremtiden vil se en højere grad af økonomisk protektionisme, eksempelvis når det kommer til ejerskab af kritisk infrastruktur. Konsekvenserne heraf kan selvfølgelig være øget statsligt ejerskab. Imidlertid viser en undersøgelse foretaget af Tænketanken, at der i befolkningen er væsentligt større tillid til demokratisk forbrugereje af kritisk infrastruktur end til statseje (Tænketanken Demokratisk Erhverv, 2019). Ønsket om at sælge hovedstadsområdet elnet til det forbrugerejede andelsselskab Andel er et eksempel på, at befolkningen anser demokratiske virksomheder som en god ejer, når det kommer til kritisk infrastruktur.

Demokratiske virksomheder kan således både spille en rolle i at skabe en økonomi, der fungerer på den bæredygtige stats præmisser, samtidig med at de kan medvirke til at gøre økonomien modstandsdygtig ift. at tilpasse sig en verden præget af klimaforandringerne konsekvenser.

Litteratur

- Bager, Torben (1992). *Andelsorganisering*. Esbjerg: Sydjysk Universitetsforlag.
- Borch, Kristian et al. (2019). *Mapping wind power controversies on social media: Facebook as a powerful mobilizer of local resistance*. Energy Policy, Volume 138, March 202
- Dansk Energi (2019) VE Outlook 2019
- Højrup, Thomas (1989). Lønkapital under folkestyre: ØD planernes strukturfejl og deres ophævelse. København: Rosinante
- Jensen, Kristoffer (2016). *Brugsen – en anderledes forretning?* Samvirke
- Tænketanken Demokratisk Erhverv (2019). *Danskernes holdning til ejerskabet af forsyningssektoren*
- Tænketanken Demokratisk Erhverv (2022). *Danmarks Demokratiske Virksomheder*
- Willig, Rasmus & Blok, Anders (2020). *Den bæredygtige stat*. København: Hans Reitzels Forlag